

НАУКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Балджи Марина Дмитрівна, д.е.н., професор, доцент кафедри економіки та управління національним господарством Одеського національного економічного університету, м. Одеса, тел. (048)723-32-56, e-mail: baldgi@ukr.net.

Стаття присвячена розгляду проблем функціонування харчової промисловості та окреслені можливості її модернізації, відповідно до сучасних вимог суспільства. Розглянуті передумови модернізації та визначені пріоритетні напрямки модернізації підприємств харчової промисловості. Останні базуються на кардинальних змінах в організаційно-економічних процесах. Обґрунтовано комплекс управлінських дій, які включають стратегію розвитку підприємства, адміністративно-управлінські зрушення та керування техніко-технологічним оновленням. Проаналізовані засади модернізації підприємств харчової промисловості Одеської області.

Ключові слова: модернізація, харчова промисловість, пріоритетні напрямки, організаційно-економічний механізм, управління модернізацією, стратегія розвитку підприємства, Одеська область

1. Вступ.

Проблема забезпечення стійкого розвитку економіки в Україні стала надзвичайно актуальною та загострила існуючі питання, які доцільно подолати завдяки застосуванню модернізаційних механізмів в окремих галузях. Це визначає переорієнтацію вітчизняної економіки з сировинної орієнтації на високотехнологічне виробництво, що стає можливим завдяки впровадженню модернізаційних процесів на промислових підприємствах.

Про необхідність модернізації економіки України було сказано у щорічному Посланні Президента України до Верховної Ради України «Модернізація України – наш стратегічний вибір» [6], де означені чинники створення стимулів для модернізації структури економіки, спрямовані на зростання національної конкурентоспроможності. Питання реалізації засобів і методів модернізації знайшли широке відображення в працях П. Бубенка, В. Решетило та ін. Науковці провідну увагу приділяють проблемам модернізації регіонального розвитку, розглядаючи взаємозалежності між якістю регламентів і процедур взаємодії державних інститутів з громадським суспільством та корпоративним сектором, ефективність впровадження заходів, орієнтованих на прирощення конкурентного потенціалу.

Процеси формування мотивації до впровадження модернізацій, необхідних ресурсів та потенціалу вимагають рухомих зрушень з боку державних та регіональних органів влади. Економічний ріст галузі має охоплювати систему соціально-економічних чинників, що забезпечать збалансованість, стійкість та інноваційність діяльності промислових підприємств. Модернізація, розпочата при активній державній підтримці, має супроводжуватись глибинним соціально-економічним перетворенням, що дозволить

удосконалити виробництво та забезпечити випуск якісної продукції. Особливо важливою є модернізація харчової промисловості, яка виконує важливі завдання соціально-економічної політики, першочерговим з яких стає підтримка життєдіяльності суспільства.

Методологія досліджень модернізації харчової промисловості базувалась на аналітичних та статистичних методах, що дозволили означити перспективи розвитку підприємств, обґрунтувати процеси модернізації, запропонувати наукові підходи до впровадження останньої на підприємствах означеної галузі в окремому регіоні.

Метою роботи є науково обґрунтоване забезпечення модернізації підприємств харчової промисловості в Одеській області. Для вирішення окресленої мети були поставлені наступні завдання: дослідження формування поняття, виявлення пріоритетних напрямків модернізації, обґрунтування передумов модернізації підприємств харчової промисловості, аналіз їх функціонування та виявлення комплексу управлінських дій, що базується на кардинальних змінах в організаційно-економічних процесах.

Структура статті містить: вступ, виклад основного матеріалу, висновки роботи та визначення перспектив подальших досліджень. Використані законодавчо-нормативні та наукові джерела складають 10 одиниць.

2. Результати дослідження.

Наукове забезпечення модернізації промисловості має базуватись на визначенні та обґрунтуванні поняття «модернізація». Розвиток даного напрямку приходиться на середину ХХ ст., коли основний акцент при визначенні модернізації робився на вдосконалення техніко-технологічної складової розвитку промислових підприємств, завдяки впровадженню прогресивних технологій, оновленого обладнання, зміни стандартів споживання, побудови ціннісних орієнтирів. Виходячи з філософських суджень про модернізацію [3, 5], можемо говорити про різні профілі проблеми взаємодії ціннісних та інституційних основ. Перший профіль включає створення модернізаційних стратегій, дії яких припускають принципову трансформацію цінностей. Модернізація завжди означала сильне переключення уваги і перенесення акцентів з минулого й сьогодення на майбутнє. Другий профіль – це індивідуалізація модернізації. Мова йде про індивідуалізацію при модернізаційних трансформаціях, адже остання ініціює все зростаюче відділення індивіду. Індивідуалізація, у даному випадку, буде виступати як інструмент руйнації модернізаційних зусиль і логіка трансформації інститутів повинна враховувати неминучий ризик. Третій профіль проблеми взаємодії ціннісних і інституційних основ – експансія цінностей модернізації. Суспільства, які вирішуються на зміни, стикаються з проблемою привнесення в суспільне життя нових інститутів і норм. Аналіз сценаріїв модернізації показує, що дані норми найчастіше носять яскраво виражений інокультурного характер. Також необхідною умовою модернізації у

багатьох випадках стає критична переоцінка минулого й сьогодення, зміни тих чи інших аспектів. Вищевказані складові загальної проблеми модернізації потребують залучення раціонального контролю за модернізаційними змінами на мезо- та макрорівні.

В наш час трактування модернізації набуває нового сенсу – вона розглядається як подальше вдосконалення інноваційного розвитку. Так, М.В. Шкробот (2012) підкреслює, що модернізація передбачає оновлення системи взаємодії економіки країни на макро- та макрорівні і дозволяє перейти їй на новітній інноваційний етап розвитку.

Збереження стабільного позитивного функціонування даної промисловості вимагає постійного оновлення виробничого процесу, що потребує активізації інноваційної діяльності, спрямованої на суттєву модернізацію основних засобів і продукції, розширення асортименту продуктів харчування та вдосконалення їх якості і відповідності міжнародним стандартам, вдосконаленню організаційно-економічних механізмів управління та покращення складових регулювання її функціонування. Аналіз цільових пріоритетів підприємств харчової промисловості, в контексті тенденцій зовнішнього середовища їх функціонування на мезо- та макрорівні допускає казати про потребу у впровадженні модернізації, з метою подальшого розвитку означених підприємств.

Завдяки оцінці потенціалу модернізації підприємств харчової промисловості доцільно виділити наступні передумови, що підкреслюють вагомість радикальних зрушень:

1. Техніко-технологічна відсталість. За даними Державного комітету статистики України у 2011 р. тільки 313 промислових підприємств харчової галузі оновили своє виробництво, при чому тільки 32 впровадили організаційні інновації [4]. Кількість використаних високих технологій у 2011 р. в харчовій промисловості склали 1086 одиниць, що становить 9,4% від загальних [4].

2. Інноваційна інертність. Так, у період 2008-2011 р. в країні 24,2% інноваційно-активних підприємств переробної промисловості від загальної кількості і тільки 9% - з організаційними інноваціями [4].

3. Недостатній кадровий потенціал, що пов'язано з дефіцитом фахівців технічних спеціальностей. Потреба переробних підприємств у працівниках в 2011 р. склала 20,4 тис. осіб, відповідно до попереднього року – це 113% [4].

4. Нестабільний фінансово-економічний стан самих підприємств.

Харчова промисловість в Одеській області виступає регіоноформуючим сектором економіки (табл. 1). Вона займає майже чверть у загальному обсязі реалізованої продукції по області і спеціалізується на олійножировій, м'ясо-молочній, консервній та виноробній промисловості. Найбільш інвестиційно-привабливою галуззю в області, завдяки сприятливим природно-кліматичним умовам, наявності сировинного та споживчого

потенціалу є харчова та переробна промисловість. Значна частка в галузі належить підприємствам з виробництва олійно-жирової, м'ясної та молочної продукції, консервної промисловості, виробництву виноградних вин та напоїв. Потенціал галузі представляють великі та середні підприємства – ПАТ „Іллічівський олійножировий комбінат”, ПАТ “Одеський олійножировий комбінат”, ТОВ “Одеський олійноекстракційний завод”, ПАТ “Одеський коровай”, ПрАТ “Одеський завод шампанських вин”, ДП Куліндорівський КХП, ПрАТ “Одесавинпром”, ТОВ Промислово-торговельна компанія Шабо, ПрАТ “Одеський коньячний завод” та ін.

Таблиця 1. Обсяги реалізованої промислової продукції (робіт, послуг) у відпускних цінах підприємств, за даними [2].

Показники	Один. виміру	2010 р.	2012 р.
Добувна промисловість	млн. грн.	16,1	29,7
Переробна промисловість	млн. грн.	24104,6	18726,9
у тому числі:			
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	млн. грн.	7472,3	7418,3
Легка промисловість	млн. грн.	113,0	180,2
Оброблення деревини та виробництво виробів з деревини, крім меблів	млн. грн.	53,9	46,4
Целюлозно-паперове виробництво, видавнича діяльність	млн. грн.	255,6	241,7
Хімічна та нафтохімічна промисловість	млн. грн.	4145,6	5870,0
Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	млн. грн.	418,3	612,3
Металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	млн. грн.	2086,6	1244,5
Машинобудування	млн. грн.	2606,8	2915,0
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	млн. грн.	4349,4	5975,6

Найбільші показники реалізації продукції в області у харчовій промисловості, що в 2012 р. склали близько 26%, але простежується тенденція зменшення цих показників.

Зниження обсягів виробництва зумовлено скороченням виробництва [7]:

– молока та молочної продукції на 28,8% - внаслідок припинення виробничої діяльності ВАТ «Балтський молочно-консервний комбінат», СП «Аттіс-Т»;

– вина виноградного на 69,9% та шампанських вин на 29,6% ЗАТ «Одесавинпром», ПрАТ «Одеський завод шампанських вин», Овідіопольське ТОВ НВП «Нива», ЗАТ «Кілійський виноробний завод» - з квітня 2011 року не здійснювало виробництво вина виноградного через відсутність замовлень ТОВ «Котовський винзавод»;

– соків натуральних на 14,6% та консервованих овочів на 6,2% через зниження надходження сировини ТОВ СП «Вітмарк-Україна», ПрАТ «Одеський консервний завод».

Поряд з цим на підприємствах галузі здійснювалася оптимізація технологічних процесів, введено в дію нові виробництва, впроваджувалися нові види продукції та розширювався асортимент, зокрема:

- введено в експлуатацію завод з виробництва сублимованої кави Іллічівське ТОВ «Укркава» - єдине в Європі з повним циклом виробництва сублимованої кави торгівельної марки «LACOMBO» (потужність 1000 тонн в рік, створено 143 нових робочих місця). У 2011 році вироблено 153,3 тонни готової продукції;

- ТОВ «Дельта Вілмар СНД» завершена II черга комплексу перевантаження та переробки тропічних олій зі створенням 50 нових робочих місць, що дало змогу здійснювати переестерифікацію та гідрогенізацію олій;

- у грудні 2011 року запущено цех з виробництва твердих сирів ТОВ «Арцизький молзавод» (потужність 350 тонн на рік, обсяг інвестицій близько 3 млн. грн.);

- у 2011 році відновлено виробництво сирів та молочної продукції ЗАТ «Троїцький молзавод» (потужність 3 тонни молока за зміну, а у грудні цього ж року розпочато виробництво нових видів продукції – наріне, простокваша);

- впроваджено нові види вин: вермути, ігристі вина та горілка ТОВ «ПТК «Шабо», вироблено 52,3 тис. дал. вермутів та аналогічної продукції, 1107,6 тис. дал. кон'яків та брендів, 825,8 тис. дал. вин столових та міцних.

Багаторічний досвід функціонування галузі показав, що високий рівень експортоорієнтованості підприємств не забезпечує нарощування потенціалу та відновлення позитивної динаміки показників. Тому в Програмі розвитку промисловості Одеської області на 2011 – 2014 рр. пріоритетними напрямками було визначено розвиток галузей промисловості та виробництв комплексу на забезпечення потреб внутрішнього ринку, розташованих на територіях пріоритетного розвитку, південно-західних та північних районах області. У перспективі визначено збільшення виробництва якісних харчових продуктів для внутрішнього ринку за умов використання та нарощування потенціалу олійножирового виробництва, відновлення виробництва консервно-овочевої продукції, підвищення якості м'ясо-молочної продукції, завантаження потужностей борошномельно-круп'яної галузі, запровадження сучасних маркетингових стратегій та ін. [8].

У зв'язку з ситуацією, яка склалася на ринку харчових продуктів, виникає потреба у докорінних змінах на підприємствах харчової промисловості, деякі з основних проблем можуть бути вирішені завдяки проведенню модернізації і, тим самим, підвищення ефективності діяльності регіоноформуючої галузі. Формування стратегії модернізації обумовлено динамічним зовнішнім середовищем функціонування підприємств та визначають потребу в застосуванні стратегічного управління.

Основними цілями стратегії модернізації підприємств харчової промисловості виступають:

Ціль 1. Підвищення якості продукції, завдяки запровадженню сучасної техніки та технологій; формування відповідності світовим стандартам.

Ціль 2. Оновлення організаційно-економічного механізму стимулювання впровадження модернізаційних процесів, на основі залучення сучасних вимог до управлінського апарату, фахівців та впровадження системи єдиного державного контролю.

Ціль 3. Запровадження ресурсозберігаючого та безвідходного виробництва; залучення місцевих сировинних ресурсів для діяльності підприємств.

Ціль 4. Формування системи моніторингу за функціонуванням підприємств та якістю виробленої продукції.

Рішення поставлених цілей вимагає наступні кроки: детальне обстеження діяльності існуючих підприємств харчової промисловості; оцінка і діагностика їх техніко-технологічної та економічної ефективності; визначення та узгодження горизонту планування; створення прогнозних моделей та техніко-економічного обґрунтування функціонування підприємств минулих та майбутніх періодів; створення реєстру інноваційних проектів модернізації підприємств; створення стратегії модернізації, як довгострокового плану дій.

На сьогодні підприємства харчової промисловості ще не готові до глибокої модернізації, адже важливим є впровадження комплексу управлінських дій на державному рівні, які мають включати стратегію розвитку підприємства, адміністративно-управлінські зрушення та керування техніко-технологічним оновленням. Для цього потрібний тривалий підготовчий період, зміна законів і нормативної бази зі створення якісної продукції.

3. Висновки.

Будь-які модернізаційні перетворення вимагають конструювання нових ціннісних підстав. Тому можна сказати, що модернізація несе в собі такі риси, як мобільність, адаптивність, інноваційність, які сприяють більшому ефекту в досягненні перетворень. Необхідність модернізації пов'язана не тільки зі змінами в технічному чи технологічному напрямках, а й передбачає комплекс управлінських дій, що включає формування стратегії розвитку підприємства з виділенням конкретних етапів удосконалення, адміністративно-управлінські зрушення (вдосконалення розподілу обов'язків і контроль за їх виконанням; визначення рівня відповідальності та мотивації; формування заходів стимулювання тощо). Наша країна володіє значним ресурсним потенціалом для розвитку харчової промисловості і тривалий час забезпечувала продуктами харчування європейські країни, тому перспективами та необхідністю подальших розвідок, з нашої точки зору, мають бути створені науково-обґрунтовані стратегії розвитку підприємств харчової промисловості.

4. Перелік використаних джерел.

1. Бубенко П.Т. Інституційна динаміка просторової організації економічного розвитку / П.Т. Бубенко. – Харків: ХНАМГ, 2008. – 295 с.
2. Головне управління статистики в Одеській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.od.ukrstat.gov.ua>.
3. Данилов С.А. Ценностные и институциональные начала модернизации: российская проекция / С.А. Данилов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://sarrusute.ru/smages/stories/articlefoto/rio/journal14\(20\)/Daniliv.pdf](http://sarrusute.ru/smages/stories/articlefoto/rio/journal14(20)/Daniliv.pdf).
4. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Ермаханова С.А. Теория модернизации: история и современность / С.А. Ермаханова // Актуальные проблемы социально-экономического развития: взгляд молодых ученых. – Новосибирск, 2005. – Разд. 2.- С.233-247.
6. Модернізація України – наш стратегічний вибір: Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К., 2011. – 416 с.
7. Паспорт Одеської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gue.odessa.gov.ua>
8. Програма розвитку промисловості Одеської області на 2011 – 2014 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gue.odessa.gov.ua>
9. Решетило В.П. Синергия становления и развития региональных экономических систем: монография / В.П. Решетило. – Х.: ХНАГХ, 2009. – 218 с.
10. Шкорбот М.В. Модернізація як необхідна умова економічної відбудови промислових підприємств / М.В. Шкорбот // Управление развитием предпринимательства в современных условиях: Вторая междунар. научн.-практ. конф. Евпатория, 3-6 октября 2012 г. – Симферополь: ДИАЙПИ, 2012. – С.202 – 203.

5. Анотація англійською мовою.

Baldghi M.D., Scientific support modernization of food processing Odessa region. Article considers the problems of the food industry. The article outlined the possibility of upgrading the industry, according to the current requirements of society. The preconditions for modernization of food industry. Priority directions of modernization of food processing industries. Recent based on the dramatic changes in the organizational and economic processes. The complex of administrative actions, including the development strategy, general and administrative changes and manages technical and technological upgrading. Analyzed the principles of modernization food Odessa area. Keywords: modernization, food industry, priorities, organizational and economic mechanism (process) management modernization, enterprise development strategy, Odessa region.